

YVES GANDON

Henry de Montherlant

Împrejurările tragice în care Henry de Montherlant și-a pus capăt vieții au stîrnit o puternică emoție în lumea oamenilor de litere francezi. S-au publicat numeroase articole care ne-au dat o imagine a scriitorului mai apropiată de stereotip decît de adevărul modelului. S-a afirmat că, trăind ca un locuitor al vechii Rome, a și murit ca un roman. Cîteva citate din opera sa sînt suficiente pentru a demonstra superficialitatea aserțiunii conform căreia el ar fi preferat dintotdeauna moartea, vieții : „Nu există decît o singură divinitate, și aceasta este viața”.

Ceea ce nu trebuie să uităm nici o clipă este că Montherlant a fost întotdeauna omul contrariilor, circulînd cu o perfectă dezinvoltură între extreme. Consacrat voluptății și conștient că în ființa lui coexistă tendințe opuse, a refuzat să sacrifice vreuna, preferînd să li se abandoneze pe rînd. „Eram făcut pentru fericire” exclamă el în „Gest inutil” ; ceea ce nu-l va împiedica să declare despre teatrul său că ar putea fi numit un teatru al suferinței.

Am scris în *Demonul stilului* că stilul lui Montherlant „era insolent, ciufulit, un veritabil stil din goana condeiiului”. Definiția nu-i displicuse, dar ea se aplica mai ales eseurilor și romanelor sale. Într-adevăr, stilul romancierului și eseistului diferă considerabil de cel al dramaturgului. Să notăm deîndată că n-a abordat teatrul decît în 1941, cînd împlinea patruzeci și cinci de ani.

Omul de teatru este cel ce ne preocupă mai cu seamă aici. Or, este interesant de observat că intrarea lui Montherlant în universul dramatic i-a descătusat într-o anumită măsură imaginația. În 1941, publicase deja douăzeci de volume ; nici unul nu era inspirat din istorie. Experiența sa de soldat a folosit-o în *Garda de dimineață* și în *Visul*, amintirile de atlet — în *Olimpicii*, mediul familial — în *Celibatarii*, iubirile — în *suita Fetele*, călătoriile și pasiunea pentru tauromahie în *Mica infanță de Castilia* și *Bestiariile*. Cu excepția unei scurte incursiuni în mitologie cu *Pasiphae*, el s-a făcut întotdeauna ecoul timpului său și n-a adus în cărți altceva decît semnele propriei sale vieți.

Cu *Regina moartă*, piesă scrisă la comanda lui J. L. Vaudoyer, pe atunci director administrativ al Comediei Franceze, pătrundea într-un domeniu nou, în care istoria avea să-i ofere majoritatea temelor. E știut că cele mai bune piese ale sale : *Malatesta*, *Stăpinul din Santiago*, *Port Royal*, *Cardinalul de Spania*, *Războiul civil*

surprinz toate un context istoric. Cu excepția unei realizări ieșite din comun, Orașul al cărui prinț este un copil, cele inspirate din contemporaneitate sînt de o calitate sensibil mai modestă — începînd cu Fiul nimănui, continuînd cu Cele pe care le îmbrățișăm, pînă la Mîine va fi lumină și la Broceliande.

Cu Fiul nimănui, Montherlant credea că a găsit tonul tragediei moderne. Am sesizat, în ce mă privește, o uscăciune și un sunet serișnil, foarte potrivite pentru a accentua senzația neplăcută provocată de tema acestei piese neobișnuite. Cele pe care le îmbrățișăm marchează o neașteptată alunecare a estetului către teatrul de boulevard. Din aceste două opere, primite cu răceală, se pot extrage totuși cîteva maxime inspirate. Montherlant era omul maximei.

În ce mă privește piesele de coloratură istorică, toate conțin dialoguri în care trufia, insolența, strălucitoarea morgă evocă anumite portrete ale măștrilor, încremenite pentru vece în sălile muzeelor. Trebuie recunoscut că unora nu le lipsește un anumit retorism.

André Gide a formulat asupra lui Montherlant aprecierea poate cea mai severă și mai dreaptă dintre toate : „Există la el o tendință de a parada, amintind calul de rasă, «armăsarul cabrat» ; dar deopotrivă și circul, scîndura scenei și privirea uimită a publicului, la care fără încetare face apel”.

Glosarea asupra lui Montherlant nu s-a încheiat ; fără îndoială, a fost unul din cei mai mari scriitori ai timpului său. Cu puțin înainte de moarte, el declara că sorbise gîndul sinuciderii odată cu laptele mamei. Sînt declarații imprudente — pentru că sîrșesc prin a fi luate în serios.

